

Fliegauf Gergely

A tetoválás mint szubkulturális jelenség: marginalizálódásra utaló jelek magyar fogvatartottak tetoválásain

Börtöntetoválás minden olyan tetoválás, amely a börtönben keletkezik, és olyan értékeket fejez ki, amelyeket a fogvatartottak érzenek a magukénak. Azért fontos ez a meghatározás, mert napjainkban már hazánkban is igen gyakori a tetoválás a hétköznapi emberek körében, és talán egyfajta divatról vagy mozgalomról beszélhetünk, de semmiképpen nem devianciáról. A börtöntetoválásoknak van még egy fontos jellemzője: mindenképpen a bűnre és/vagy a marginalizálódásra utalnak. Ilyen szempontból természetesen egy szerelmes üzenet is lehet börtöntetoválás, azonban ebben az esetben a marginalizáció nagyobb mértékben független a börtöntől. Mit értünk ez alatt? Ha egy bűnöző a vállára tetoválja a börtönben a szerelme nevét, akkor azon egyértelműen nem látszik, hogy börtöntetoválás, hiszen otthon is megtehetette ezt. Érdekes módon azonban az egyéb börtöntetoválások mellett és között a szerelmes tetoválás már más értelmet nyer. Egyrészt a fogvatartottak is lehetnek más tetoválásai, másrészt a fogvatartott-társaknak is lehetnek tipikus börtöntetoválásai. Mindezek megváltoztatják a szerelmes tetoválás jelentését. A szerelmes tetoválás ez esetben sokkal inkább a börtönspecifikus deprivációra vagy a rabhierarchiában elfoglalt helyre fog utalni, mintsem a hűségre, a szeretetre, a vonzalomra és az elköteleződésre; bár kétségtelenül ez utóbbiakra is utal.

A magyar börtöntetoválásokkal több kutatás foglalkozott a korábbiakban (Ruzsonyi 1988, Géczi 1996, Kövesdi 2009, Szucsáki 2013), jelen cikk a mai magyar börtönvilág néhány érdekes szimbólumára és azok jelentésére hívja fel a figyelmet. Két fogalmi körrel is foglalkoznunk kell röviden annak megértése érdekében, hogy megértsük a börtöntetoválásokat. A szubkultúra fogalma és a tetoválások börtönkörnyezetben való értelmezése talán fontosabb is a tetoválások osztályozásánál. A cikk nem arra törekszik, hogy bemutassa a tetoválások típusait, hanem magát a börtön valóságát igyekszik a szemünk elé tárni a tetoválások jelentése alapján.

1. A szubkultúra fogalma

Számos neves kutató és tudós foglalkozott a szubkultúrával, amelynek a következő fogalmi köre alakult ki: a szubkultúra olyan érték, mentalitás vagy beállítódás, amelyet egy csoport képvisel, és amely bűnözéshez vezet. Ehhez pár rokon értelmű fogalom társul, amiket itt csokorba szedünk.

Az intersticiális tér

„And the sign said,
»The words of the prophets
are written on the subway
walls and tenement halls«¹

A fogalmat Frederick Milton Thrasher (1927) alakította ki, aki észrevette, hogy az utcai gengék, az ún. köztes térben léteznek. A köztes tér jellemzője, hogy a hatóságok jelenléte limitált. Napjainkban az ilyen helyek az aluljárók, a forgalmas közlekedési csomópontok, ahol jelen van a rendőrség, azonban éppen a nagy tömeg és a sajátos interakciós folyamatok miatt a rendfenntartók nem minden esetben férnek hozzá a bűnelkövetőkhöz; illetve nincsen is igazi joguk ahhoz, hogy beavatkozzanak, hiszen a deviáns személyek éppen nem követnek el bűncselekményt, hanem szintén csak jelen vannak. Érdekes, hogy testtartásukkal, öltözködéssel, szóhasználatukkal vagy pusztán a tekintetükkel is kifejezik a kívülállást – és a kontrollt is. A semleges megfigyelő számára az ilyen emberek éppen olyan feltűnőek az intersticiális térben, mint a rendőrség. Köztes terek a börtönben is vannak: szállító zárkák, folyosók, sétaudvar.

Spontaneitás

A társas folyamatok akkor hatékonyak, ha spontán módon szerveződnek, ahogy ezt Jacob Levy Moreno-tól² (1953) is tudjuk, aki erre a tételre alapozta a pszichodráma elméletét. A rendfenntartók csoportszerveződési folyamata nem spontán, hanem militáris módon szervezett, ennek köszönhetően a kooperáció soha nem olyan hatékony, mint a bűnözőké. Az együttműködés a csekélyebb tekintélyű bűnözői körökben létfeltétel, míg a rendfenntartók körében kötelesség, ami egy ígéreten alapszik, aminek a másik végén ott áll az az állami kötelesség, hogy megkapják a fizetésüket. Ezzel szemben a szubkultúra tagjai az azonnali haszonnal kecsegtető magatartásmintákat preferálják szinte minden esetben. A börtönben számos szubkultúra létezik: etnikai alapon való elkülönülés (romák, vietnámiak stb.), nyugtatószer-fogyasztás („rivó”), fogvatartotti szerepeknek megfelelő tagozódás (pl. a „kannibálok”), a származási hely szerinti csoportosulás (pl. a „borsodiak”) stb. Ezek létrejötte is spontán.

Konfliktus-integráció (Conflict theory)

Természetesen nem könnyű a szubkulturákban az élet, mert folyamatos surlódásokkal és összetűzésekkel jár (Dahrendorf 1959). Ezek a konfliktusok nem a rendvédelemmel szemben jelennek meg először az egyén életében, hanem a tradicionális családmodell, az oktatási rendszer, az egészségügy, a munkavállalás

¹ Simon and Garfunkel: Sounds of silence, 1964. Fordítás kb.: „és a felirat azt mondta, hogy »a próféta szavait az aluljárók falaira írták.«”

² A legendás Who shall survive c. könyv az interneten is olvasható: <http://www.asgpp.org/docs/WSS/Front%20Matter/index.html> [2014-01-10]

mind olyan társadalmi jelenség, amely a priori konfliktusban áll a szubkultúrával. Emellett a lazább csoportok akkor lesznek igazán erősek, ha másik szubkultúrával kerülnek összeütközésbe, azaz a konfliktus keresése és a másikkal való szembesülés szüli a csoportokban az integritást, a masszív összetartást. A börtönben is látunk erre példákat: azonos földrajzi helyről származó csoportok tagjai *földiknek* nevezik egymást, a személyzettel együttműködőket *vamzernak* címkézik, azonban maga címke felveszi az *ellenség* jelentését is, nagyon sok helyzetben (pl. börtönbeli falfirkákon) ezzel a jelentéssel szinonim.

A börtönnek megvan az az speciális jellegzetessége, hogy ellentétben a külvilággal, itt a szubkultúra gyakoribb jelenség; azaz a börtönben kifejezetten fontos az integritás a másik csoportokkal szemben kialakult identitás megőrzése érdekében, illetve a konfliktusok jóval kiélezettebbek, mint a külvilágban. A börtönben a szociális/szociális normalitás kerül kisebbségbe a társas struktúrában, ezért ez a szegmens is szubkulturális jegyeket vesz fel. A mai magyar börtönvilágban, a „jógyerek” kifejezés fedi le azt a magatartásmintát, amivel a fogvatartott ki akar maradni a börtönbeli „kisztílú” üzelmekből, semlegességre törekszik, azonban mégis rivális pozíciót épít ki a roma identitású „raj” csoporttal szemben, aminek ugyanez a célja.

Dezorganizáció

*„Ez egy szolid, rendes ház,
Nálunk sosem volt szokás
Különbözni másoktól.”³*

Edwin Sutherland (1924) elmélete szerint a szubkultúra azért alakult ki a társadalomban, és ezen belül az urbanizált világban, mert a régebbi tradicionális értékek elvesztették a jelentőségüket, és számos olyan probléma merült fel, ami szétzilálta a társadalmat. A börtönvilággal kapcsolatban James Jacobs (1977) Leo Carroll nyomán jegyzi meg, hogy a kinti humanitárius reformtörekvések és a szintén kinti etnikai alapú társadalmi mozgalmak együttesen azt eredményezték, hogy a börtönökben is kialakult az etnikai fókuszú struktúra a második világháború után az Egyesült Államokban. Magyarországon az etnikai konfliktusok és a humanitárius mozgalmak a rendszerváltás után ébredtek fel. Jacobs azt is megjegyzi, hogy a börtön és a társadalom közti határvonalak erodálódtak, valamint a börtönök a figyelem periferiájáról a központba kerültek. Marginális csoportok kerültek az utcáról a börtönbe, ami azt eredményezte, hogy a fegyőri munka professzionalizálódott. Ma már – hazánkban is – egy fegyőr nem csupán börtönőri, hanem szociális munkási, járványügyi, konfliktuskezelői készségekkel, és még számos és képességgel rendelkezik, még akkor is, ha ezt ő maga sem tudja; hiszen csak így életképes bent a börtönben. Teljesen eltűnt az az egységes fegyelemre épülő börtönbeli ethosz és mentalitás, ami a magyar börtönöket a nyolcvanas évek elejéig jellemezte. Kérdésként merül fel: akkor hogyan lehet, hogy

³ Korál: Kölykök a hátsó udvarból

magyar fogvatartottakon akár a nyolcvanas években keletkezett tetoválásokat is látunk? Erre több válasz is adható:

1. Néhány jellegzetes börtöntetoválás: „üss”, „anyám”, „csavargó”, „bűn az élet” stb. valóban, detektálhatóan korábban keletkezett, azonban ezeknek egyrészt egységes szubkulturális jelentésük van, másrészt nem terjedtek ki a testfelület olyan nagy területére, mint a mai tetoválások.
2. Az „ötponth” tetoválás egyértelműen a nyolcvanas években jelent meg Tökölön.
3. A „V.L.” tetoválás a kilencvenes évek végén jelent meg, és nővumként egyértelműen roma identitást jelez, azaz nem egységes szubkulturális szimbólum, mint pl. a „bűn az élet”.

A dezorganizáció tehát érzékelhető a tetoválások mennyiségében és minőségében is.

A slum

*„Táncoltok, daloláztok,
fegyverrel hadonáztok,
én meg nektek reppelek,
és a géppuska azt mondja:
pampampaaam,
ez itt Lupinak a hangja...”⁴*

Albert Kircidel Cohen (1956) elmélete szerint a slumok elszegényedett városrészek, háztömbök, ahol az ott lakók egyfajta kollektív reakcióformálásként szimbólumokat találnak maguknak, amelyekkel kifejezik a többségi társadalommal szembeni ellenállásukat. A budapesti Gát utcában, Tűzoltó utcában, Lenhossék utcában vagy a Diószegi Sámuel utcában gyakran látunk olyan falfirkákat, amelyek megjelennek a börtönben, illetve börtöntetoválásokon is: „Vatos Locos”, „LaOnda”, „Thug Life”, „300” stb. Érdekes, hogy ezek mind a médián keresztül áramlottak be a jelesül roma identitású szubkultúra mentalitásába. Mozifilmek és a hip-hop kultúra a forrása ezeknek a szimbólumoknak. Ez azt jelenti, hogy a szubkultúra-identitás a generációkon átívelő tradíciókkal ellentétes, ugyanakkor mégis tradicionális a térben, mém-természetű, hiszen a slumokban tapintható értékrend a világon mindenütt ugyanaz. Ennél talán semmi sem fejezi ki jobban a szubkultúra szóban a „szub”, azaz a gyakori félreértelmezés szerint „alantas” konnotáció tökéletes semlegességét.

Kockázatoállalás, identitás, trauma

A tanulmány szempontjából a fentiek mellett fontosnak tartom, hogy a szubkultúrában élő személyek magasabb kockázatot vállalnak a hétköznapi életük során, mint a nem deviáns többség, és egyfajta kockázatkereső magatartásmintát követnek, ami az identitásuk részévé is válik. Ez egészen pontosan azt jelenti, hogy bűnöző személy foglalkozása az önazonosság része. Nem hiszem, hogy bármelyik

⁴ Lupo: Táncoltok, daloláztok. 2012. Érdekes a szöveget összehasonlítani a Korál-dallal.

börtönőr örülne annak, hogy bárhová megy, rá elsősorban börtönörként tekintenek, pedig ez gyakran megtörténik. Minden embert stigmatizál a foglalkozása, azonban a bűnözőt a leginkább, amennyiben a foglalkozást annak az aktivitásnak tekintjük, amiből az egyén bevételeinek többsége származik.

Az identitás másik oldala az, hogy az életstílusból eredően a bűnöző személyek már a gyerekkorukban olyan traumákat élnek át (nélkülözés, kiközösítés, erőszak-elszenvedés, erőszak-megfigyelés, erőszak-elkövetés, kényszerítés stb.), amelyek mélyen a személyiségükbe épülnek, aminek következtében elmondhatják, hogy az utca törvényei szerint nőttek fel. Emellett a későbbi életükben folyamatos traumatizációval szembesülnek, amelyek jellegükben ugyanazok, mint a fiatalkorban elszenvedettek, azonban volumenükben összehasonlíthatatlanul nagyobbak. Ebben a képletben a riválisoktól elszenvedett traumák nem különböztethetőek meg az igazságszolgáltatás traumáitól. Hétköznapi nyelven szólva: egy bűnözőnek mindegy, hogy az utcán késelik meg, vagy a rendőrségen verik meg, hogy a bíróságon vagy más hivatalos eljárás során alázzák meg; a trauma egységes képet nyer, amiben a részleteket nehezen lehet elválasztani egymástól. Egy bűnöző személy nem juthat olyan egyszerűen kognitív pszichológiai kezeléshez, hogy el tudja különíteni a tudatában ezeket a tartalmakat.

2. A tetoválás értelmezése

A tetoválás a tinta vagy másmilyen festékanyag a bőr alá juttatása, ami tartósan ott marad, és nehezen távolítható el. Itt is tegyünk kísérletet arra, hogy pár rokon értelmű fogalom mentén értelmezzük a jelenséget!

Önkárosítás

Nem kérdéses, hogy a tetoválás megtöri a testi épséget, hiszen a test eredeti állapotát a tetováló megváltoztatja. E mögött számos motiváció állhat, amelyek nagy rokonságot mutatnak az önkárosítás motívumaival. Solymosi Katalin (1987) gyűjtötte össze a tetoválás motívumait: önérvényesítés, szeretetigény, a társadalmi integráció szükséglete, az idő strukturálása, ösztönök levezetése, illetve az esztétikai szükséglet. Aki börtönben dolgozik, az tapasztalatból tudja, hogy talán az utolsó ismérv kivételével az összes elem rokon az önkárosító magatartás alapvető mozgatórugóival; azonban Ruzsonyi Péter⁵ mégis arra az állásfoglalásra jut, hogy az önkárosítás és a tetoválás között nincs kauzális kapcsolat, holott az általa vizsgált közel ezerfős mintában magasabb volt a szuicid magatartás aránya a tetovált fogvatartottak körében, mint a nem tetovált fogvatartottakéban.

Tudatmódosítás

Winnicot (1984) elmélete szerint a lélek energiája az értelemből a testbe áramlik, amikor közvetlen a tudati kapcsolat a testtel, és ennek számos, könnyebben elér-

⁵ I. m. 34. o.

hető formája van: szex, masszázs, mélylélegzés, tánc stb. A börtönben ezek a technikák kevésbé gyakorolhatók az intimitás hiánya miatt. Ennek a feloldása lehet a tetoválás, ami valamelyest nehezebben kivitelezhető, mint egyéb testtudatosító módszerek, de összességében mégis az lesz az eredmény, hogy a fogvatartott a benső tudattartalmait ki tudja hozni magából. A tetoválás átmenet önmagunk és a többiek között, valamint egyfajta szimbolikus híd a múlt és a jelen között. A tetoválásban a személy képes a belsővé tett értékeket azonosítani, és egy speciális formai nyelvvel megfogalmazni. A tetoválás ilyen szempontból önismereti stratégia, azaz a tudatosság egyfajta serkentése, és ezáltal hozzájárul a fogvatartott komfortérzetéhez.

Törvényenkívüliség és stigma

Számos legendát és történetet lehet megismerni az interneten keresztül a börtöntetoválásokról, amelyek szinte egyet jelentenek a törvényenkívüliséggel. Az egykori szovjet titkosrendőr és fegyőr, Danzig Baldaev (2010) talán a leghíresebb olyan személy, aki börtöntetoválásokat gyűjtött. Az általa készített hátborzongatóan nyers és harsány ábrákból természetesen sugárzik a szovjet rendszer gyűlölete, de a törvényenkívüliség is. A bűnözői élet képregényszerűen jelenik meg az orosz börtöntetoválásokban, a szimbólumrendszer olyan gazdag, mintha egy önálló nyelvezet lenne a tetoválás, csakúgy, mint a börtönszleng.

A világ másik végén, Latin-Amerikában találkozhatunk hasonlóan részletgazdag tetoválásokkal. A dél-kaliforniai és salvadori eredetű börtöntetoválások (pl. Mara Salvatrucha 13, Calle 18) a helyi graffiti- vagy mural-művészettel egy szimbólumrendszert képeznek, ugyanakkor a bűnözői életvitel ikonjai is. A gengtagok körében rendkívül jellemző például a gótbetűk vagy a kötött betűs írás használata, ami ebben a (szub)kulturában sokkal korábban jelent meg, mint a kommersz tetoválószalonnak választékában.

Az előállító órét 2007-ben kegyetlenül meggyilkoló Curtis Allgier-ről készült fényképeket szintén sokat lehetne elemezni. Az arcán több horogkereszt és SS-jel található; valamint egy keresztre feszített szkinhed is, ami szerinte azt jelenti, hogy a munkásosztályba tartozó bőrfejúeket elnyomják a felsőbb osztályok. A jobb szeme alatt ott az 5150-es szám⁶ is, ami egy kaliforniai jogszabályi helyet takar, amely szerint 72 óra tartamra, ideiglenesen külön pszichiátriai intézetekbe lehet utalni azon személyeket, akik ön- és közveszélyesek. Allgier-ről számtalan kép látott napvilágot, és ha időrendi sorrendbe tesszük őket, világossá válik, hogy a tetoválások nagy része a börtönben készült.

Nicolas Cocaign a francia Rouen város börtönében 2007 január elején megölte pedofil zárkatársát, majd evett az áldozat tüdejéből. Tettét végignézte a harmadik zárkatárs, aki annyira traumatizálódott az események láttán, hogy két év múlva öngyilkos lett egy másik börtönben. Cocaign fél arcát tetoválás borítja, a szeme alatt piros színű könnyecseppek látszanak, az orra és az orcája olyan kinézetet

⁶ involuntary psychiatric hold (kb.: pszichiátriai kényszerörizet)

kölcsönöz neki, mintha a feje jobb oldala koponya lenne. Cocaign a tárgyaláson szakállat viselt, nyilván az volt ezzel a célja, hogy csökkentse a törvényenkívüliség benyomását az esküdtekben.

Thor Koba, a Hells Angels motoros genget támogató AK81 nevű utcai geng egyik tagja, 2011-ben brutálisan bántalmazott egy személyt, aki pénzzel tartozott neki. Thoba az áldozat fejére páros lábbal ugrott rá. A tette szörnyűséges, de mivel a sértett nem halt meg, Thoba csak négy és fél évet kapott. A dán közvélemény fel volt háborodva, ezért több interjú készült Thobával a börtönben. Az interjúk során látható volt, hogy a férfi jobb arcára egy hatalmas „666” jelet tetováltatott. Ezzel a külsővel képtelenség rendes munkát vállalni, és a börtön után a társadalomba visszailleszkedni.

Szubkultúra

A tetoválásban megmutatkozik az egyén személyiségfejlődése, családindinamikája, kulturális és társadalmi háttéré és az ezeket kifejező identitása. Ez az identitás a börtöntetoválások kapcsán egyértelműen a szubkultúrához való tartozást jelenti. A tetoválás egyfajta lázadás, az elkülönülés és a különbözőzés hangsúlyozása, azaz az individuáció, az egyedivé válás „túlpörgetése”. Ezzel kapcsolatban érdekes lehet, hogy míg a legtöbb börtönrendszer legalább elvi szinten hangsúlyozza az egyéniesítést a szakmapolitikájában, addig a börtön az a hely, ahol a modern tetoválás megszületett. Ebből a gondolatból egy érdekes hipotézis következik:

A börtön társas közege önmagától kitermel egyes magatartástípusokat, amelyeket a börtönt irányító állami struktúra jogszabályi keretek között intézményesíteni törekszik. Óvatosságra inthetne ez minden pönológust, hiszen a már meglévő informális intézmény összeférhetetlen lehet a hivatalos intézménnyel. Érthetőbben ezt úgy lehetne megfogalmazni, hogy a börtönben mindig is lesz tetoválás, bárhogyan próbáljuk megszüntetni. A különböző egyéni beavatkozások ugyan csökkenthetik a diszfunkciókat, de soha nem lesznek képesek pótolni azt, mert a szubkultúra validitásával a mesterségesen létrehozott programok nem vehetik fel a versenyt.

Ráadásul a börtöntetoválásnak van még egy jelentése: ha megszületik a tetoválás, a fogvatartott úgy érezheti, hogy nem csupán tartozék többé, azaz nem a rendszer része, hiszen képes volt kijátszani azt, képes elkülönülni. Ez paradox szeparáció, hiszen elvileg a börtön rendszere úgy működik, hogy nem lehet tetoválni, a tetoválás tiltott, sőt büntetés jár érte, és ezzel megvalósul a rendszeren kívüliség; ugyanakkor a rabok többsége tetovált. Leszögezhetjük, hogy *a tetoválás köré kiépült szubkultúra a börtönben teljesen önálló rendszert képez, amelynek ugyanakkorra, ha nem nagyobb, motivációs bázisa van, mint az állami reintegrációs törekvéseknek.* A reintegráció a fogvatartottat abba a rendszerbe kívánja helyezni, amelyet a tetoválási szimbólumain keresztül a fogvatartott éppenhogy elutasít. A mérleg egyik serpenyőjében ott vannak a jogszabályok fekete-fehér szövegei, a másik serpenyőben ugyanakkor ott vibrálnak a fogvatartottak eltörölhetetlen tetoválásai.

Pillangó: művészet és média

1992 legelején a Budapesti Fegyház és Börtönben, a Jobb Csillagban találkoztam egy fogvatartottal, akinek teljestest-tetoválása volt, a szakállát is kékre festette, és arról volt híres a börtönben, hogy egy mézes tubusból önkielégítő gépet fabrikált. Az akkori Kék Fény című állami televízió-műsor is foglalkozott vele. A fogvatartott a zárka ajtajában állt, akkor éppen 38 éves volt, mosolyogva nézett rám, és illedelmesen köszönt, hogy „Jó napot!”; kifejezetten rám nézett, és én semmilyen rosszindulatot nem olvastam ki a tekintetéből. A találkozáskor én magam alig múltam 18 éves. A mákos fogvatartotti formaruhában volt; vékonydongájú és alacsony emberként – a börtön maszkulin jellege miatt – szüksége lehetett volna arra, hogy valamivel vastagabb legyen, de ő a börtönben nemigen gyúrt. A velem tartó tapasztalt nevelőnő odasúgta nekem, hogy vigyázzak ezzel az emberrel. Pár évvel később, egy nyáron láttam őt az M3-as metrón, ahogy éppen a barátaival beszélgetett. Az orrában egy tollbetét volt, és nem sokkal később belefulladt a Dunába. Temetését művészbáratai szervezték.

Deák Ferenc „Pillangó” azért kapta a nevét, mert a homlokán egy pillangó tetoválás volt. A lepke szárnyain pedig két szvasztika, az egyik olyan, mint a náci horogkereszt, a másik pedig egyezett a hindu szimbólummal, Laksmi istennő jelével. Pillangó összesen 24 évet töltött börtönben, és az eddig kiadatlan emlékiratában azt írta, hogy: „hogymilyen emlék is maradjon a bent töltött évekről, elláttam magam néhány színes tetoválási motívummal, körülbelül háromezer darabbal”. A már korábban említett Curtis Allgiernek is horogkereszt homloktetoválása van, valamint ilyet visel magán Charles Manson is. Ezek után szinte kétségbe is vonhatjuk, hogy a horogkereszt csak a nácizmussal hozható összefüggésbe a börtönben, hiszen ezt a szimbólumot a nácizmus eszméje inkább csak lealacsonyítja. Pillangó a rendszerváltás egyik ikonikus mellékszereplője volt, hiszen a Sziámi nevű zenekarban is énekelt, és éppen e zenekar frontembere, Müller Péter Sziámi hozta létre a Sziget fesztivált. Pillangó a börtönben nemcsak tetoválta magát, hanem naplót, verseket és történeteket írt, rajzolt, festett, valamint aforizmákat gyűjtött. Az egyik dalában⁸ azt vallja, hogy „A börtön csak egy elfújta gyertyaláng, sorsom rácsán nem pisloghat át”, azaz rá a börtön különösebben nem hat; talán éppen ezért volt rajta olyan sok tetoválás, mert teljesen ki tudott kerülni a börtöngépezet rendszeréből.

Urbán Tamás (1989) fotográfus 1989. március 2-án megvárta Pillangót a Szegei Fegyház és Börtön Dorozsmai úti objektuma előtt, s megörökítette a szabadulását és a kint töltött első napját. Nem sokkal ezután a még Debrecenben működő Friderikusz Show vendége volt Pillangó. Urbán fényképei a német Stern magazinban is megjelentek. Pillangó a riport szerint soha nem kapott fegyelmet a börtönben a tetoválásai miatt, pedig az akkor is tilos volt. Említést érdemel, hogy Pillangó is jelen volt akkor, amikor Richter Richárd a Szegei Fegyház és Börtönben 1984-ben vérengzést rendezett.

⁷ Csontos Tibor (2009)

⁸ Gassner és Pillangó: Jussón eszedbe

Kockázatoállalás, identitás, trauma

A börtönbe kerülés egy olyan társadalmi és társas folyamat, amelyet a tetoválásokon megjelenítenek a fogvatartottak. Egyes állomások kitüntetett helyeket képviselnek a szimbólumok sorában (édesanya, fiatalság, csavargás, szerelmi csalódások, bebörtönzés stb.). Az állomások közötti idő a bűnöző életében kifejezetten kockázatos, míg az állomások traumákat vagy a traumák feldolgozását jelentik. A tetoválásban a fogvatartottak minden bizonnyal újból átélnek az abúzív környezet károkozását, és mazochista módon szabadulnak meg a feszültségeiktől, mivel börtön nem alkalmas arra, hogy a fogvatartottak komplett pszichoterápiában részesüljenek. Emellett izgatottságot (ideges, elrontott tetoválások), rémületet (szörnyábrázolások), izgalmat (szexuális tartalmak) és fájdalmat (a tetoválás aktusa) élnek át. Szeretetet és gyűlöletet élnek meg egyszerre, és ez az összetett érzés teszi őket valahogyan mégis boldoggá.

3. A magyar börtönvalóság és a tetoválások

A tetoválások és a börtön közötti kapcsolat ügyében számtalan kérdést lehetne érinteni. Érdekes kutatási terület lehetne az, ha feltérképeznénk, hogy hogyan készülnek a tetoválások a börtönben. A kormolásos technikáról például Kövesdi Richárd⁹ írt. A fogvatartottak valamilyen műanyag, éghető tárgyat keresnek (erre a legalkalmasabb a papucs vagy egy dezodor kupakja), meggyújtják, és a belőle származó kormot egy üvegburán felfogják. A korom fogja képezni a tinta alapját. Egy ilyen kutatást antropológiai módszerrel lehetne elvégezni. Ugyanígy izgalmas, hogy miből készülnek a börtönben a tetoválógépek (pl. borotvamotor, walkman motor, gitárhúr stb.)

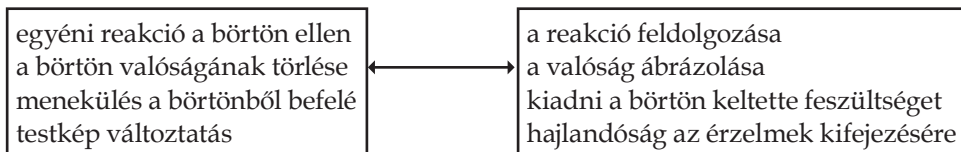
A tetoválás nemcsak a börtön biztonságát veszélyezteti, hanem a fogvatartottak egészségét is. Ezek közül talán a fertőzésveszély a legnagyobb, hiszen a közösen használt tetováló tűvel akár a hepatitis C vírus is átvihető. Ezért a büntetés-végrehajtásnak elemi érdeke, hogy a tetoválásról felvilágosító foglalkozásokat tartson a személyi állomány és a fogvatartottak körében.

Egy általam¹⁰ végzett, szintén antropológiai jellegű kísérleti kutatás eredménye, hogy a börtönrajzok jelentős része tetoválási céllal készül. A fogvatartottak a börtönrajzokon tudják bemutatni technikai fejlettségüket, illetve a repertoárjukat. A rajzaikat portfólióként használhatják, hiszen nem készíthetnek fényképet a termékeikről, mert az egyenlő lenne az azonnali fegyelmi eljárással. A börtönrajzoknak továbbá nagyon hasonló témái vannak, mint a börtöntetoválásoknak: szexuális depriváció, börtönlét, kábítószer, traumatizáció stb. Létezik egy képzeletbeli kontinuum, amin a következő elemek szerepelnek: illegális gyűrás, gyógyszerezés, Rivotrillal való visszaélés, önkárosítás (pl. falc), tetoválás, falfirka, rajz. Ezekben az elemekben az a közös, hogy valamiképpen

⁹ Lásd Irodalom[jegyzék]

¹⁰ Fliegauf Gergely (2014): Börtönblog 3

a testi és a lelki integritással állnak szoros kapcsolatban, a következő dinamikai tengely mentén:

A tetoválás a kontinuum közepén helyezkedik el, azaz mind a nyolc ismérv együttesen jellemző rá.

A börtön szervezete és működése szempontjából a tetováláshoz használt tárgyak önmagukban nem tiltott tárgyak (pl. a villanybúra), azonban a szétszedésükkel és az összeszerelésük által keletkeznek a tiltott tárgyak, amelyek egyértelműen megzavarják az intézet biztonságát. Maga a tetováló magatartás pedig fegyelmi vétség.

Módszer

A következő példákon keresztül a börtöntetoválásokat a *kockázatvállalás, az identitás és a trauma* szemszögéből fogjuk elemezni. Jelen cikk is empirikus kutatáson alapszik. Összesen körülbelül ötszáz tetoválásáról készült fényképet gyűjtöttek össze a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának első évfolyamos levelező hallgatói. Azért nem lehet megmondani, hogy összesen hány tetoválásból válogattunk, mert nagyon gyakran egy fényképen több tetoválás is szerepel. A hallgatók célzott instrukciókat kaptak arról, hogy milyen tartalmú tetoválásokat keressenek: pl.: ötpont, V.L., La Onda, Omerta, Thug Life, Sparta, Outlaw. Azaz olyan üzeneteket a bőrön, amelyek a marginalizálódásra, az identitáserősítésre, a gengidentitásra, a csoportképződésre, valamint a média hatására utalnak, és a fogvatartottak számára egyértelmű a jelentésük. A fentieket nagy számban sikerült is dokumentálni. Lehettek volna sokkal szimbolikusabb tartalmak is: könnycsepp, tövisskoszorú, sárkány, szív, pókháló stb., de ezeket éppen azért vettem el, mert nem egyértelműek. Pár szöveges tetoválás (pl. Respect) mégis felbukkant, amiket szintén bevontam az elemzésbe. Szigorúan ügyeltünk arra, hogy a biztonsági és személyiségi jogi kötelemeknek megfelelőjünk¹¹, minden egyes fogvatartott hozzájárult a felvétel készítéséhez.

Az „ötpont”

Az ötpont tetoválás talán a leggyakoribb és legjellegzetesebb börtönstigma. Egyáltalán nem biztos, hogy a viselői önként választják a lehetőséget, hogy örökre rajtuk maradjon. Emellett természetesen egyfajta vagánykodást is kifejezhet. A jelentéséről úgy tűnik konszenzus alakult ki: ember négy fal között. A szimbólum

¹¹ Ezúton mondok köszönetet a hallgatóimnak és azoknak az intézeteknek, amelyek részt vettek a kutatásban, valamint természetesen a fogvatartottaknak.

maga (a *quincunx*) sok jelentést hordoz, azonban a hüvelykujj és a mutatóujj közé tetovált jel egyértelműen a börtönviseltségre utal, méghozzá nemzetközi szinten. Sok olyan tetoválást sikerült lefényképezni, amikor a fogvatartottak igyekeztek megváltoztatni az ötponthoz, de olyanokat is, amikor a tetoválás már kezdett elhalványulni.

A kézfejen – éppen ezen a helyen – lévő tetoválás szinte minden élethelyzetben látható, kevésbé takarható el, és nem csak a börtönőrök és a társadalomtudósok ismerik a jelentését; ezért a tetoválás viselése a reintegráció szempontjából jelentős kockázatvállalást, avagy kockázati kényszert eredményez. Kommunikációs értelme annyiban foglalható össze, hogy „onnan jöttem”, „túléltem”, „engem nem tört meg a börtön”, az ebből eredő implikáció pedig az, hogy „kemény gyerek vagyok”. Ezek a jelentések válnak az identitás részévé – azaz a nemzetközileg is ismert *börtönszimbólum a személyiség külső és belső jegyévé válik*. Ez nagyban behatárolja a viselőjének társadalmi mobilizációs lehetőségeit. Ezek a határok a kinti életben is szinte olyan szorosak, mint a börtönfalak bent az intézetben.

Az ötpontnak a magyar börtönvilágban van egy speciális jelentése, ez pedig az, hogy „Tökölön voltam”. A fiatalkori bebörtönzés kifejezetten traumatizáló hatású, nem kell magyarázni, hogy miért, de talán itt nem is erről van szó, hanem arról az egyszerűbb valóságélményről, hogy *a börtönben kell lenni*, és a fiatal nem lehet szabadon, ahogyan a kortársai többsége. A kényszer az identitás részévé válik.

„V.L.”

Több korábbi publikációmban foglalkoztam a Vatos Locos jelenséggel, ezért itt csak azt írom le, hogy a fiatalabb magyar roma társadalom kultúrműjéről, *A vér kötelez* című alkotásról van szó, pontosabban a filmben alapított utcai gengerről. A spanyol *vatos locos* kifejezés magyarul „bolond kölyköket” jelent, és már a negyvenes éveik elején járnak azok a fogvatartottak, akik a legidősebbként viselik magukon ezt a jegyet. Az ötponthoz nagyon hasonlóan, a leggyakrabban a hüvelykujj és a mutatóujj közé, a kézhátra tetoválják. Gyakran csak sima nyomtatott betűk, de léteznek gót betűs vagy írott betűs változatok is. Óriási „V.L.” jelek láthatók egyes fogvatartottak hasán, mellkasán is, ami egyértelműen a latin-amerikai kultúrával való kapcsolatra utal. A Mara Salvatrucha nemzetközi gengnek is létezik egy olyan klikkje vagy ellenfele, amit Vatos Locos-nak neveznek.

A kockázatkereső magatartás abban nyilvánul meg, hogy bár olyan sokan nem tudják, hogy mit jelent a tetoválás, mégis a társadalomban létezik egy jól körülírható szegmens, amelyben felismerik. Ebbe a körbe tartoznak a rendvédelmi szervek végrehajtó állományában dolgozók, maguk a bűnözők és a tetováló szalonok munkatársai.

Hazánkban a V.L.-hez egyértelműen roma identitás köthető, azaz a fiatalabb cigányság visel magán ilyen jegyet. A *vér kötelez* című filmben a világosabb bőrű *Milko* azt mondja, hogy „I may be white from the outside, but I'm brown on the inside, TO THE BONE.” (Lehet, hogy kívülről fehér vagyok, de a CSONTOMIG barna vagyok belül.) Teljesen egyértelmű, hogy a magyar romák ezzel a kijelentés-

sel azonosulni tudtak, és érzik benne az ellenállást is a „fehérdominanciájú” amerikai rendszerrel szemben, amit rá tudnak húzni a magyarországi viszonyokra is akár. Ilyen képzetet talán a film önmagában nem idézett volna elő, ehhez is az is kellett, hogy a roma fiatalok traumatizálódjanak az igazságszolgáltatási eljárások során. Ha a legidősebb fogvatartottak valóban negyven év körüliek 2013/14-ben, akkor ők a nyolcvanas évek derekán érhatték el a büntethetőségi korhatárt, maga a film viszont 1993-ban készült, és a magyar szinkron ennél nyilván még későbbi. Feltehető, hogy a filmélménnyel történő azonosulás csak később történt meg a legidősebbeknél, azonban a nyolcvanas években született, börtönviselt romáknál már szinte természetes volt.

„La Onda”

A nőnemet jelző névelő és a szó spanyol, és azt jelenti, hogy „a hullám”. Maga a kifejezés az 1968-as mexikói eseményekhez is kapcsolódik, azonban a tárgyunk szempontjából jóval érdekesebb, hogy szintén A vér kötelez című filmhez kötődik. Itt a főhősök már egy börtöngengét alapítanak ezzel a névvel. A magyar börtönökben is megjelenik ez a tetoválás a fogvatartottak hátán vagy a hasukon, a köldök felett. A gót betűs írásminta a leggyakoribb, de „fullánkos” betűk is előfordulnak. Ez a tetoválás – ahogy jelentése is – jóval komolyabb, mint a V.L., és nyilván több időt vesz igénybe az elkészítése, azaz nagyobb befektetés. A börtönben magától értetődően „menőzés” (azaz alaptalan hivalkodás) is lehet, hiszen hazánkban nincsen olyan komoly börtöngeng, mint Latin-Amerikában vagy az Egyesült Államokban. Ebben az esetben a jegyet viselő személy identitása teljes mértékben a társadalmon kívüliségre utal.

A börtöngengék egyik markáns jellegzetessége az utcai gengékkel szemben, hogy ezekben a csoportokban immár minden sokkal komolyabb alapokon zajlik, nem csupán verekedő utcagyerekekről vagy szó, hanem akár idősebb, tapasztalt keményfejű bűnözőkről. Ennek ellenére több La Onda tetoválást találtunk több fiatalok fogvatartotton is a hazai intézetekben. Véleményem szerint azonban ez a tetoválás szimbolikusan olyan erős, hogy valóban determinálja a viselőjét a börtön után a bűnözés folytatására.

„Omerta”

Az olasz omerta szó a maffia hallgatási kódját jelöli, azaz azt, hogy tiltott a bűntársra vallani a büntetőeljárás során. A kód azt is implicálja, hogy a maffia az állammal semmilyen szinten nem működik együtt, esetlegesen csak a korrupcióban, az adócsalásban és a pénzmosásban, azonban az ezekben részt vevő hivatalnokok immár a maffia tagjai vagy szolgálói. A börtönben az Omerta a vamzeresség tagadását jelenti; azonban a börtönben soha nem lehet tudni, hogy kiből lesz vamzer, hiszen a túlélés és a szabadság a legnagyobb üzleti tényezők, és ezekért a rabok bármit megtesznek.

Ha a kifejezés a börtönben tetoválásként jelenik meg a bőrön, akkor a viselőjének a szabályhoz szélsőségesen tartania kell magát, és éppen ebben rejlik a kockázat: mi történik, ha ez mégsem sikerül? A börtönhierarchiában a menők állnak

a legmagasabb pozícióban, olyannyira, hogy a fiatalok fogvatartottak körében szinte kötelességük hirdetni a betyárbecsületet.

A vamszerség ugyanakkor örök, éppen ezért létezik maga az Omerta kifejezés a börtönben: soha nem lehet tudni, hogy ki árul be, senkiben sem lehet bízni, vagy éppen azok árulnak el, akik a legközelebb állnak hozzám. Az ilyen történetek traumatizálják a személyt.

„Thug Life”

A thug life kifejezés kissé költői fordítása az lehetne, hogy „zsvány élet” vagy „kemény élet”, ami talán azt sugallja, hogy a tetoválás viselője soha nem fog megjavulni. Maga a szlogen Tupac Shakur (1971–1996) hip-hop művésztől származik, akinek a hasán éppen úgy szerepelt a Thug Life felirat, ahogy a magyar fogvatartottakon is. Shakur Thug Life néven zenei formációt is alapított, és a projektjének hatalmas sikere lett. Édesapja és ő maga is többször volt börtönben, sőt a börtönben élte meg, hogy az egyik nagylemeze a slágerlisták élére került. A mai napig tisztázatlan körülmények között halt meg, a dalainak a szövegei olyanok, mintha kulturális-kriminológiai cikkeket olvasnánk: a főbb témák a kábítószer, a gengék, a vagánykodás, a testvériség és mindenféle olyan szociológiai tényező, ami a bebörtönzéshez vezet. Nem csoda, hogy a világ összes börtönében Thug Life tetoválásokat lehet látni, valamint ez az egyik leggyakoribb falfirka is.

A kutatás során azt vettük észre, hogy ez a tetoválás sokkal inkább kötődik a kábítószer-bűnözéshez, mint a roma identitáshoz, bár az utóbbihoz is igen erősen kapcsolódik. A Thug Life feliratot inkább a kigyúrtabb fogvatartottak viselik magukon, bár Kövesdi Richárd¹² olyan tetoválást is talált, ami meglehetősen el volt rontva: a betűk kivitele ugyan szép volt, de a bizarrul torz „Theg Liaf” szó szerepelt a fogvatartott hátán öles betűkkel. Ez az identitás önmagában is kockázatot jelent az egyénre. A traumatizáció pedig a Tupac-dalok egyik gyakori motívuma is lehet, és ez a marginalizáció, a társadalom szemhunyása, a szeretetnélküliség, az elárultság vagy a cserbenhagyottság érzése. A Thug Life tehát a szélesebb társadalom reakciójára utal, míg az Omerta a szűkebb társas közege, azonban a kivetettség percepciójában közösek ezek a szimbólumok.

„Bűn az élet”

Manapság az ilyen tetoválásokkal már csak az idősebb fogvatartottakon lehet találkozni. Általában a karon jelenik meg, és legtöbb alkalommal maga a viselő tetoválja magára. Az ötpont mellett ez az egyik legjellegzetesebb hazai börtöntetoválás. A média és talán a rendszerváltás hatását figyelhetjük meg annak kapcsán, hogy ez a tetoválás eltűnőben van a börtöneinkben. A kilencvenes évek elejétől jelennek meg olyan zenecsatornák a magyar televíziós programszolgáltatók kínálatában, ahol a fentebb elemzett tetoválás-szövegeket egyáltalán látni lehetett (pl. egy Tupac-videóklipben), majd a kétezres évek elején terjedt el tömegesen az internet, ahol ezek a képek pillanatok alatt elérhetővé váltak. Ma már a tetoválás

¹² Lásd Irodalom[jegyzék]

külön zsáner, magazinok, weboldalak foglalkoznak vele, és a művészi tetoválás az elmúlt húsz év során pauperizálódott. Ebben a kulturális dömpingben nem maradhatott fent a Bűn az élet tetoválás. Azonban az is érdekes, hogy ez a tetoválás *magyar nyelvű*, azaz ellenállt az általános globalizációnak vagy a multikulturális irányba történő változásoknak. Több magyar intézetben láttam „ez a börtön tiszta szegény” feliratot vagy falfirkát, ami szintén hasonlóan magyar, és médiabefolyás alig állhat mögötte. Ezek a tetoválások egyébként ugyanazt jelentik, mint a Thug Life, vagy a szintén jellemző, és szintén magyar „világcsavargó” felirat. Nincs maradás, nincs megállás, az élet mától holnapig tart, nem lehet lehorgonyozni, nem szabad megállni: azaz élni kell a bűnöző életet; vagy ahogy a DSM III¹³, azaz a mentális betegségek osztályozási rendszere fogalmaz az antiszociális személyiségzavarnál: „összevissza utazgat, de nem álláskeresés vagy turisztikai cél vezet, és arról sincs tiszta elképzelése, hogy az utazást mikor fogja befejezni”.

„Respect”

Több fogvatartott hátán figyelhetjük meg a „Respect” (tisztelet) gót betűs feliratot. Ez azt a kockázatot hordozza magánban, hogy nem biztos, hogy a fogvatartott a börtönben képes úgy viselkedni, hogy azzal kivívja a társai tiszteletét. Az egyik, magán „Respect” feliratot hordó fogvatartott magassága mindössze 150 cm volt. Ilyen testi adottsággal nehezen lehet tisztelet kivívni a börtönben. A felirat azonban az önbecsülésre utal, ugyanis ez az egyetlen olyan tényező, amit a börtöngépezet nem vehet el, ha képes a rab kiállni magáért. A traumatizáció dinamikája ugyanaz, mint a „Thug Life” esetében, azonban talán az is hozzájárul, hogy viselője csúfolódás vagy gúny áldozata volt. Újabb bizonyíték arra, hogy a *bullying* és a *kriminalitás* milyen szoros kapcsolatban állnak egymással.

„Soha többé”

Egy időskorú fogvatartott vállán találtuk ez a feliratot. A fotón a fogvatartott bőre petyhüdt, nem feszes, mint a fiataloké, és a tetoválás körvonalai sem olyan élesek. Mintha a fogvatartottnak már nem jelentene túl sokat a tetoválás maga, pedig az a tény, hogy a börtönben találkoztunk vele, igencsak ironikus, ha nem éppen tragikus. A felirat felett egy rács-szimbólum látható, azaz a tetoválás azt sugallja, hogy a viselője meg akart javulni, volt benne valamilyen készletés, valamikor huszoneves korában. Ki akart lépni. Ezt a vágyat, pontosabban képességet *rezilienciának* nevezik. A rezilienciához azonban egy nagy adag motiváció, tenni akarás és elhatározás is szükséges. Ez utóbbi tényezők pedig fejleszthetők, pedagógiai eszközökkel felébreszthetők és fenntarthatók. A traumatikus hatás itt abban érhető tetten, hogy a börtönben töltött idő alatt lezajlik az élet, elfogy az erő, és alig volt a fogvatartott szabadlábbon.

¹³ Döme László (2005)a

„Sparta”

Ez az újabb keletű felirat a thermopülaai csata eseményeit feldolgozó, 2007-ben készült 300 című filmből származik, és egy újabb generáció, a kilencvenes években született fogvatartottak szimbóluma. A történet szerint a görög sereg vezére Leonidász spártai király volt, és maga a 300 főből álló különítmény hősiességéről és a végsőkig való kitartásáról lett híres-neves. A film rendkívül harsány képeken keresztül közvetíti az eseményeket. Érdekes módon ezt a szimbólumot is roma fiatalok tették magukévá, mint A Vér kötelez című film üzenetét. A feliratot a rabok vádlíjukra tetoválják a leggyakrabban. A kockázat abban rejlik, hogy maga a tetoválás kötelezi a személyt arra, hogy harcoljon a börtönben. A rabok szubkultúrájában ugyanis néhol még mindig él az a ceremónia, és egyben érvényesnek tűnik az a narratíva, hogy a zárkába érkező új embernek meg kell küzdenie a rangjáért. A zárka legkeményebb tagja felteszi a kérdést: „ütöl az életér?”, azaz arra utal, hogy a létért meg kell küzdeni, és verekedni hívja a társát. A fiatalok börtönökben ez jóval gyakoribb jelenség, mint a felnőtt korúak letöltő házaiban. Ezek az explicit farkastörvények természetesen traumatizálják a fogvatartottat, aki kénytelen belátni, hogy csak a verekedés által tudja fenntartani az önbecsülését.

„Outlaw”

Az outlaw szó törvényen kívüli jelent, és számos releváns kriminológiai jelenség szimbóluma. Létezik ilyen nevű nemzetközi motoros geng, de a már említett Tupac Shakurnak is volt egy ilyen nevű formációja. Míg a motoros dzseki levehető, vagy a Tupac-dalt ki lehet kapcsolni, addig a tetoválást nem lehet eltávolítani. Ez a felirat a leggyakrabban az alkaron jelenik meg, azaz az öltözködéssel csak nehezen titkolható el. A társulói identitás az öntörvényűség, ami szintén antiszociális elem, és a társas normák szándékos megszegését jelenti. Míg a Sparta felirat leginkább a börtön társas világára utal, az Outlaw inkább a kinti létre.

4. Összefoglalás

Láttuk, hogy a börtönbeli mentalitást az Omerta és a Sparta írja le jobban, míg a bűnözői életvitelt a Thug Life és az Outlaw. Mivel egyik kifejezés sem magyar, és a rabjaink anyanyelve mégiscsak a magyar, feltehető, hogy a börtöntetoválások mögött egy rendkívül erőlyes média- és/vagy divathatás áll.

Ugyanakkor hazánkban is megtörténik, hogy a börtön és a börtönhöz kapcsolódó jelenségek megjelennek a médiában videóklippek, sorozatok, valóságshow-k és reklámok formájában; vagy akár a 2013 februári Tattoo Magazin¹⁴ címlapján, amin egy tetovált hölgy egy szimbolikus villamosszékben ül. A modellt Brix Nobody-nak hívják, és a képen minden szimbolikus és harsány: a villamosszék éppen csak össze van ácsolva, de mégis pereg róla a festék, a modell keze karkötő jellegű bilincsekbe bújik, Brix fejére egy kalapszerű tákolmányt helyeztek, de

¹⁴ <http://www.tattoomania.hu/tattoo-magazin/2013-febru%C3%A1r-154>

alatta a haját gondosan megigazgatták, és a vezetékek éppen olyan jelképesek, mint egy szociálpszichológiai kísérletben. A modell egyébként úgy ül a széken, mintha egy trónuson ülne, nem pedig úgy, mintha a kivégzésére várna. A villamosszék, igaz amerikai eszköz, de a leggyakrabban a börtönök kelléke, azaz azt mondhatjuk, hogy a tetoválás szubkultúrája a börtönből a külvilágba vonzott pár tipikus szimbólumot. A tetoválás fontos média (információ közvetítő felület) a börtön és a külvilág között. Korábban ezek a csatornák be voltak zárva, napjainkban pedig teljesen kinyíltak.

A nyolcvanas években és a kilencvenes évek elején Deák Ferenc „Pillangó” még nagyon kirívó jelenség volt, ma már nem lenne annyira extrém, és talán fontosabb, hogy nem lenne annyira „menő”, mint korábban. A börtön mikrotársadalma és a börtönt övező makrotársadalom radikális változáson ment keresztül, amit a leginkább a média és a globalizáció hatásának köszönhetünk, és ennek az egyik legmarkánsabb mutatója a börtöntetoválás. Korábban létezett olyan fogalom, hogy az „agyontetovált” fogvatartott, ma ilyen szempontból a rabok csoportja homogénizálódott a hihetetlen mértékű tetoválás miatt. Ez két veszélyes folyamatot indíthat be a szélesebb közösségekben: egyrészt a fiatalok körében egy káros szimpatizmus és szolidaritás ébredhet fel a rabok iránt, aminek a lényeges eleme a felelőtlenység és a nihilizmus, másrészt az idősebb generációk és a társadalom tetoválástól érintetlen rétegei pedig mindinkább el fognak fordulni a börtönlakóktól.

Ez a veszély a következő dimenziókkal rendelkezik: a fogvatartottak folytonos veszélynek vannak kitéve (kockázat), a fogvatartottak egy jól körülírható társadalmi nyomásnak engedelmessé válnak veszélyes embernek tartják magukat (identitás), valamint a fogvatartottak a tetoválás szimbolikus implikációi miatt egyre jobban veszélyeztetettek (trauma) a reintegráció sikerességé szempontjából.

Irodalom

- Baldaev, Danzig (2010): Drawings from the Gulag. FUEL Publishing
- Cohen, Albert Kircidel (1956): Delinquent Boys: The Culture of the Gang. Routledge & Kegan Paul
- Csontos Tibor (2009): Exkluzív! Pillangó: Köcsög fizet a bikának. Szabadszöveg Online. http://www.szabadszöveg.hu/mozaik/bulvar/exkluziv_kocsog_fizet_a_bikanak [2014-01-10]
- Döme László (2005): Személyiségzavarok. Filum, Budapest
- Fliegauf Gergely (2014): Börtönblog 3, tematikus börtönrajzok. <http://bortonblog3.blogspot.hu/> [2014-01-10]
- Géczi Zsolt (1996): Tetováltan: felmérés a Sátorlajújhelyi Fegyház és Börtönben. Börtönügyi Szemle 1996/4, 50–60. o.
- Jacobs, James B. (1977): Stateville: The Penitentiary in Mass Society. University of Chicago Press
- Kövesdi Richárd (2009): Testképek, tetoválás a fiatalok körében. Zárt ajtók – nyitott levelek konferencia, Fiatalokért Bűntudat-terápiás Intézet, Tököl
- Moreno, Jacob Levy (1953): Who shall survive? Foundations of Sociometry, Group psychotherapy and Sociodrama. Baecon House Inc., New York
- Dahrendorf, Ralf (1959). Class and Class Conflict in Industrial Society. Stanford, CA: Stanford University Press
- Ruzsonyi Péter (1988): Tetoválás a büntetés-végrehajtásban. Módszertani Füzetek, 1988. 1. szám. 32–40. o.
- Solymosi Katalin (1987): A tetoválás motivációi. Forrás, 19. évf. 3. szám 59–65. o.
- Sutherland, Edwin H. (1924) Principles of Criminology. Chicago: University of Chicago Press.
- Szucsáki Melinda (2013): Tiltott varrósakkör a rácsok mögött – Szabaddá tesz? Börtönügyi Szemle, 2013/1, 77–90. o.
- Thrasher, Frederick Milton (1927): The Gang: A Study of 1,313 Gangs in Chicago. University of Chicago Press
- Urbán Tamás (1987): „Pillangó” sokadik szabadulása. OSA Archívum
- Winnicott, Donald Woods (1984): Deprivation and Delinquency – Antisocial personality disorders. Tavistock Publications